

Nr 259.

Av herr **Olsson, Oscar**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående omorganisationen av det högre skolväsendet ansluter sig till den traditionella uppfattningen att den högre skolan skall vara helt förbehållen de samhällsgrupper, som inte ägna sig åt kroppsarbetarens yrke i jordbruk och industri. För de blivande industriarbetarna och jordbrukarna skall den allmänna högre medborgarbildning, realskolan och gymnasiet avse att meddela, således fortfarande ej stå till buds. De önskemål, som i skoldiskussionen framkommit om en särskild, praktisk bildningslinje vid vissa av de nuvarande realskolorna, finner föredragande departementschefen visserligen ur vissa synpunkter behjärtansvärda men anser dem inte böra föranleda till vidtagandet av åtgärder ifråga om den nya skolorganisationen.

Skolbildningen har ett dubbelt mål: dels meddelandet av de allmänna kunskaper och färdigheter, som äro nödvändiga för varje yrkesutövare, om han ordentligt skall finna sig till rätta och kunna reda sig i förvärsarbetet för sig och sin familj, dels meddelandet av de ytterligare kunskaper och färdigheter, som sätta lärjungen i stånd att tillgodogöra sig en mera vetenskaplig, teoretisk eller praktisk utbildning vid universitet och fackhögskolor.

I gamla tider kommo de befolkningsgrupper, som fingo denna högre utbildning, att intaga den ledande platsen i stats- och samhällslivet. Därför var det också helt naturligt, att just dessa grupper i den högre skolan erhöilo en vidare allmänbildning, vilken snarare hade sin betydelse för deras blivande ledande samhällsställning över huvud än för deras yrkesarbete som vetenskapsmän, lärare, officerare, läkare, ingenjörer o. s. v.

Med demokratiens genombrott upphörde väsentligen det avgörande inflytande den lärda bildningens yrkesmän utövat på samhällsutvecklingen. Alla samhällsgrupper fingo samma rätt till inflytande, och ovedersägligen tenderar utvecklingen dithän, att avgörandet även reellt i allt högre grad kommer att ligga hos de större samhällsgrupperna, arbetar- och bondebefolkningen, och det lika väl beträffande vår allmänt kulturella som ekonomiska politik.

I och med detsamma blir emellertid det kravet ofrånkomligt, att folkets stora massa måste sättas i tillfälle att nå fram till den högre medborgerliga bildning, som hittills varit förbehållen i stort sett en mycket liten grupp inom nationen. För en god och säker andlig och materiell kulturutveckling under nu rådande politiska maktförhållanden är en verklig kulturdemokrati den ofrånkomliga förutsättningen.

Det har av både skolkommissionen, skolsakkunnige, skolöverstyrelsen och departementschefen betraktats som självklart att enhetsskolan inte skulle sträcka sig utöver folkskoleåren. De ha samtliga betonat den sociala vikten och betydelsen av att alla samhällsgruppers barn i *samma* skola få inhämta de nödvändiga, rent elementära kunskaperna och färdigheterna på ett åldersstadium, då det inte på allvar kan vara tal om verkligt fruktbarande intresse för den egentliga medborgarkunskapen. Det är inte rimligare att staten för olika samhällsgrupper skall tillhandagå med parallellskolor, som bibringa den för alla lika behövlige högre allmänna medborgarbildningen än med parallellskolor för inhämtande av de elementära kunskaperna och färdigheterna. För den sociala utjämningen mellan olika samhällsgrupper liksom för samhälls- och den nationella solidariteten vore gemensamt skolliv i ungdomsåren av ännu större vikt än i barnåren.

Vad man från demokratisk uppfattning bör sträva fram till är således *en* på folkskolan byggd mellanskola med likvärdiga utvecklingsmöjligheter för det praktiska livet och för fortsatta studier men med gemensamt skolarbete för alla lärjungarna i de ämnen, som uteslutande ha med den allmänna medborgarbildningen att göra. Den enhetliga medborgarskolans karaktär upphäves nämligen inte genom differentiering i skolarbetet efter olika lärjungegruppers behov. Därpå är det nuvarande allmänna läroverket ett tillräckligt bevis.

Möjligheterna för fortsättningsskolans liksom den högre folkskolans inbyggande i realskolan böra således hållas öppna just för skapandet av en synnerligen önskvärd medborgerlig enhetsskola utan onödiga parallellklasser i de för alla gemensamma ämnena. Däremot bör en sådan utveckling inte framtvingas, och det är inte ens önskligt, att den går fram över hela landet på en gång. Det blir de lokala myndigheternas sak att vidtaga nödiga åtgärder i denna riktning, när tiden på en plats är mogen därför.

En högre medborgerlig bildning än den mellanskolan kan ge är visst ett önskemål även för de barn i de breda samhällslagren, som ej ämna överge lantbrukarens eller industriarbetarens yrke, inte bara för de lärda yrkenas män. Därför bör med tiden även gymnasiet inrättas så, att det praktiska livets män och kvinnor också för sin yrkesutbildning med fördel kunna använda sig av den där erbjudna undervisningen, ytterligare differentierad, gemensam för alla lärjungarna endast i två eller tre obligatoriska läroämnen.

Den stora faran för närvarande i en sådan läggning av den högre skolan, som den här skisserade, skulle vara en »sugning» upp för samhällsstegen till

de lärda yrkena, skapandet av ett »bildat proletariat». Man har i diskussionen härom dels påvisat hur utmärkt ståndscirkulationen fungerat med det gamla systemet utan folkskolan som bottenskola, dels hävdad faran av att de arbetande klasserna skulle berövas sina bästa begåvningar genom att dessa sögos upp i den högre skolan.

Den demokratiska samhällssynen är en annan. Den är inriktad inte på en ståndscirkulation utan på en ståndsutjämning, ett samhälle, i vilket det är lika fördelaktigt att stå i den ena gruppen som den andra, fördelaktigast att stå just i den som bäst passar ens anlag och förutsättningar, eftersom den ena varken är finare eller simplare än den andra. Den ekonomiska utjämningen emellan kroppsarbetaren å ena sidan, kontorsmannen och de lärda yrkenas representanter å den andra är den väsentligt bestämmande faktorn i denna utveckling, och den utjämningen är redan i gång. Den sociala ståndsutjämningen med sitt stärkande av samhällssolidariteten kan inte annat än stödjas av ett skolsystem, som ända upp är en gemensam skola för alla samhällsgrupper, ger en likvärdig, hög allmänbildning åt dem alla.

Tydiligen måste en sådan skolorganisation vara betydligt smidigare än den nuvarande. Ovillkorligen måste den ordnas så, att den säkra grundvalen för den allmänna medborgarbildningen är lagd vid 15- eller 16-årsåldern. Vid och efter den tidpunkten skulle lärjungarna således kunna lämna skolan i viss realskoleklass eller vilken klass som helst över denna med en fond av sådan praktisk och teoretisk bildning, som de i sitt yrkes- och samhällsarbete hade full användning för.

I propositionen har den högre skolan uppdelats i realskolan och gymnasiet. Principiellt ansluter departementschefen sig till en fyraårig realskola på den sexåriga folkskolan.

Departementschefens mening är att realskolan, mellanskolan, allt fortfarande borde vara en mindretalets skola, ej en skola för alla svenska barn. Även om det kommer att bli på det sättet för den närmaste framtiden, bör dock organisationen läggas så, att alla föräldrar, som redan nu önska denna mellanskolebildning för sina barn, sättas i tillfälle att utan allt för stora svårigheter få detta önskemål uppfyllt. Då den i realskolan meddelade allmänna bildningen inte kan anses onödig, än mindre alltför hög för någon medborgare i vilken samhällsställning det vara må, bör undervisningen läggas så, att ingen studiebegåvning över den vanliga är erforderlig för tillgodogörandet av de i denna skola meddelade kurserna. Det allmänna bör därför sörja för att på alla platser med tillräckligt intresse för att fylla klasserna i en realskola en sådan får komma till stånd, oavsett om det är fråga om en tätare eller mera glest befolkad bygd. Att de mindre realskolorna med mera begränsade möjligheter ifråga om ekonomiska tillgångar och lärarkrafter inte bli i tillfälle att ge en så differentierad undervisning som de större, kan nog inte undvikas. Emellertid torde det inte vara enbart till skada att på

många håll realskolorna få en mera ensidigt praktisk inriktning som förberedande huvudsakligen för lantbrukarens eller kroppsarbetarens yrken.

I alla större skolor måste det också sörjas för att möjlighet finnes för en sådan inriktning ifråga om den större delen av lärjungarna. Dessutom borde där i lika hög grad deras intressen tillgodoses, som ägnade ägna sig åt handel eller vidare teknisk utbildning på andra områden. Förberedelse för vidare gymnasiestudier skulle ägnas samma uppmärksamhet som förberedelse för de övriga uppgifterna, men inte på något sätt dominera. Därmed undanröjdes alla farhågor för en motsättning mellan folkskolan och realskolan. Dessa komme att ha samma uppgifter på olika åldersstadier, och därför bleve det meningslöst att tala om att tanken på lärjungarnas inträdesprov i realskolan skulle på något sätt kunna verka förryckande på folkskolans kurser och arbete. I och med att mellanskolan droges in i den medborgerliga enhetsskolan, borde för övrigt dessa prov saklöst kunna avskaffas. De ha mening endast så länge platserna i realskolan behöva ransoneras.

Skoltiden bör emellertid inte onödigt förlängas för den ungdom, som vill och behöver komma ut i förvärvsarbetet så tidigt som möjligt. Å andra sidan kan det inte vara fördelaktigt, varken från ekonomiska, sociala eller allmänna uppfostringssynpunkter, att ungdomen redan vid trettonårsåldern släppes ut i förvärvsarbetet, praktiskt taget med avskärande både av hemmets och skolans vårdande och uppfostrande inflytande. Svårigheten att vid den åldern få ett för vare sig yrkesskicklighet eller personlighet utvecklande förvärvsarbete ökar betänkligheterna mot att vid denna ömtåliga ålder undandraga ungdomen hemmens och skolans inflytande.

Med sexårig bottenskola och fyraårig realskola skulle, om nuvarande inträdesålder i folkskolan bibehölles, ungdomens skoltid utsträckas till sjuttonårsåldern för dem, som inte hunne med bottenskolans kurs på fem år. Det är minst ett år för lång skoltid, och ur många synpunkter kunde det vara lämpligt att den slutade med femtonde levnadsåret.

Genom individualisering i undervisningen redan på folkskolestadiet och ett förnuftigt ordnande av realskolans kurser skulle detta önskemål lätt kunna vinnas. De tre första klasserna kunde innehålla de kurser, som vore av största betydelsen för alla medborgare, således en förstärkt högre folkskola med och utan bestämd yrkesbetoning, den fjärde klassen kunde ordnas dels med nyttiga kompletteringskurser för dem, som hade lust och tillfälle att ännu ett år gå kvar i skolan, dels med förberedande kurser för dem, som ämnade fortsätta sina studier i gymnasiet.

Därmed erhöles också en tillfredsställande lösning av frågan om gymnasiet borde vara tre- eller fyraårigt. Den fjärde klassen i de städer, där realskolan vore förbunden med gymnasium, bleve praktiskt, om än inte till namnet, första klassen i ett fyraårigt gymnasium *för alla elever i realskolan, som hade gagn av en sådan anordning.*

Villkoret för att de barn från folkskolan, som endast kunde gå igenom ett par klasser av mellanskolan, skulle få full valuta för sitt arbete i denna, vore att årskurserna i varje ämne gäve något sammanhängande helt. Det kan inte ske utan att varje läroämne har ett rimligt antal veckotimmar, inte gärna mindre än fyra.

För erhållande av realskolekompetens borde det räcka med de tre första årens kurser. Det fjärde året skulle ju kunna meddela förstärkt realskolekompetens. För olika levnadsbanor komme naturligtvis kompetensen att kräva olika kurser av dem, skolan hade att erbjuda.

Differentieringen i de tre första realskoleklasserna borde i stort sett endast taga sikte på två stora grupper: den ungdom, som skulle gå ut i hushålls-, lantbruks- och annat kroppsarbete, samt den, som skulle ägna sig åt kontorsarbete och handelsverksamhet eller fortsatta studier. För den första gruppen vore endast *ett* främmande språk nödvändigt, eftersom det är bättre att taga ett språk grundligare än två mindre grundligt. Den andra gruppen skulle ha stor nytta av även det andra språket, även om den inte hunne förvärva sig så grundliga kunskaper i detta. Den tid, den första gruppen inbesparade på språkstudier, skulle användas till ökat antal arbetstimmar: för pojkar i verkstaden, för flickorna i hushållsarbete och sömnad.

Även om ett par klasser av den praktiska linjen i realskolan måste vara överlägsna den nuvarande fortsättningsskolan, inte minst ifråga om allmän arbetskunskap, vore det kanske ändå en förlust, om den yrkesbetonade fortsättningsskolan så småningom försvunne? Det är inte troligt. I trakter med en förhärskande näringsgren kunde praktiska anordningar nog vidtagas, så att lärjungarnes intresse åt det hållet i någon mån tillgodosågs. Men annars är ett av de allra viktigaste kraven just nu på den industriella arbetsmarknaden, att den tillgängliga arbetskraften lättare och snabbare skall kunna anpassa sig efter allt oftare inträdande stora förändringar i efterfrågan av olika slags arbete, efter de förändringar i teknik och arbetsmetoder, som utvecklingen ständigt för med sig. Allmän händighet och kunskap ifråga om verktygsanvändning och olika materials bearbetande torde därför i de flesta fall vara en viktigare uppgift för en praktisk ungdomsskola än en på ett tidigt stadium långt driven specialisering.

Skolsakkunniga ha för den fyraåriga realskolan föreslagit timplaner upptagande 38—38½ veckotimmar för de tre högsta klasserna, d. v. s. i genomsnitt ungefär 6½ timmar om dagen, för första klassen 36½ timmar. Därvid ha de skolsakkunniga förutsatt hemläxor som för närvarande. Övningsämnen och gymnastik få på sin lott i andra klassen 11 timmar, i de övriga 8½ eller (i första) 9½, därav 4 timmar för gymnastiken.

För övningsämnena tyckes det vara orimligt att anslå så kort tid, om det skall göras allvar av verkstads- och hushållsarbetet. Mindre än fyra veckotimmar för detta arbete bör inte kunna bli fråga om. Gymnastiken kan inte reda sig med mindre (vartill bör komma en halv veckodag för friluftsliv).

För teckningen kan det inte vara tal om mindre än två timmar, för musiken en och en halv timme. Alltså 11½ timmar i veckan för övningsämnen.

För läroämnena återstå således, om man skall hålla sig till de skolsakkunnigas högsta sammanlagda timantal, 27 timmar. Om undervisningen lades så att hemläxorna i stort sett bortfölla, vore det kanske inte omöjligt att öka på med ytterligare ett par timmar.

Men i stort sett finge man för de fem veckodagarna en sjutimmarsdag (t. ex. kl. 8—12 och kl. 1,30—4,30) med fyra timmar på förmiddagen den sjätte läsdagen. Hur skall det räcka till de nödvändiga läroämnena? Det beror på dessas antal. Intet bör ha mindre än fyra veckotimmar, vissa, t. ex. språken, kunna inte nöja sig med mindre än fem. Här måste sammanhörande ämnen slås ihop. Kristendoms-kunskap, vars betydelse inte ligger i läsläsning av trosformer, bör till någon del gå in i litteraturläsningen men för övrigt i historien, dit också geografin hör, vad hela den politiska och näringspolitiska delen av ämnet beträffar. Den naturvetenskapliga delen bör gå in i naturläran, som innefattar även fysiken, kemien och biologien. Det sistnämnda ämnet kan måhända avskiljas för sig till tredje klassen (eller fjärde) och där upptaga hela den för naturlära anslagna tiden jämte hälsoläran. I naturläran bör det på detta stadium vara fråga om praktiska kunskaper, de mera vetenskapliga utredningarna höra hemma på gymnasiet.

Det skulle då bli sex ämnen i de tre första realskoleklasserna: tyska, engelska och samhällskunskap (historia, geografi, statskunskap och ekonomilära) med vardera fem timmar samt modersmålet, matematik och naturlära med vardera fyra timmar i veckan. Någon timme kunde möjligen ytterligare läggas till ett fyratimmarsämne i någon klass. I första klassen med endast ett av de främmande språken kunde det andras fem timmar delvis fördelas på de övriga ämnena.

I åtminstone andra och tredje klassen bleve arbetstimmarna i verkstadsarbete eller hushållsgöromål och sömnad utökade till minst nio i veckan för den manliga och kvinnliga ungdom, som ämnade sig direkt ut i hem- eller förvärvsarbete, där kunskaper i främmande språk inte spelade någon roll.

Läraryrfrågan för de praktiska arbetstimmarnas vidkommande kan på de flesta platser lösas genom anlåtande av lärarna i de nya fortsättnings-skolorna, där utbildad lärarkraft i ämnet skall finnas.

En organisation av mellanskolan i samma riktning som de här uppdragna linjerna skulle således medföra åtskilliga fördelar.

Först och främst erhöles en skola, som tenderade att bevara den där utbildade ungdomen vid jordbruks- och industriellt kroppsarbete, tack vare den omständigheten att skolan toge lika stor hänsyn till den praktiska som till den teoretiska utbildningslinjen. Denna skola komme också att sörja för en lika god högre medborgarbildning åt de kroppsarbetande som åt de övriga samhällsgrupperna.

Men vidare undvekes ett fastläggande i stela organisationsformer. Skolorganisationen bör vara sådan, att den oavbrutet växer och utvecklar sig i överensstämmelse med den allmänna samhällsutvecklingens krav, således aldrig nödgas att på grund av fastlåsta former bli så långt efter sin tid, att totala omorganisationer åter måste bli följden.

I samband därmed står att den skisserade organisationen av en differentierad mellanskola med dubbel avslutning — efter tredje och fjärde skolåret — skulle skapa möjlighet till *en* gymnasieform på denna fjärde klass i stället för de många former — ett halvt dussin eller flera — som regeringspropositionen vill fastställa. Det svenska skolväsendet skulle med mitt förslag utvecklas till en verklig enhetsskola från sjuårsåldern till nittonårsåldern, gemensam för hela folket, men så anordnad att lärjungarna i överensstämmelse med sina individuella utbildningsbehov kunde ha inhämtat en avslutad och lämplig högre skolkurs med vilket levnadsår som helst över det femtonde eller sextonde.

Med stöd av vad jag sålunda anfört, föreslår jag, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa riksdag, *dels* om anordningar för realskolan, som medgiva differentiering i undervisningen så att realskolan möjliggör för sina lärjungar att efter anlag och behov få en mera praktisk eller mera teoretisk utbildning, *dels* om organisations- och kursplaner, som möjliggöra avgång med realskolekompetens från tredje resp. fjärde klassen i realskolan, vilken dessutom för de lärjungar, som ämna fortsätta i det treåriga gymnasiet, anordnas så, att den blir förberedande gymnasieklass.

Stockholm den 17 mars 1927.

Oscar Olsson.

I motionen instämma:

Arvid Thorberg.

Ernst Wigforss.

Sven Linders.

Harald Åkerberg.

N. S. Norling.

Rickard Sandler.

Torsten Ström.

A. J. Bärq.

John Sandén.

Karl Sandegård.

